

Перелік використаних джерел:

1. "Ukraine Humanitarian Response 2023" (2023) *UNOCHA*, <https://reports.unocha.org/en/country/ukraine/card/322ccRiHTz/>
2. "Will NGOs Replace States as the World's Problem Solvers?" (2019) *Medium*, <https://medium.com/discourse/will-ngos-replace-states-as-the-worlds-problem-solvers-548583b85a5c>
3. Balakir, K. (2021) *The Alliance for Citizen Engagement*, <https://ace-usa.org/blog/research/research-foreignpolicy/failures-and-successes-of-the-un/>
4. Bray, J. (2009). The role of private sector actors in post-conflict recovery: Analysis. *Conflict, Security & Development*, 9(1), 1-26.
5. Masters, J., and Merrow, W. (2023) How Much Aid Has the U.S. Sent Ukraine? Here Are Six Charts., *Council on Foreign Relations*
6. Romanovych, D. (2022) Post-war Reconstruction: Case Studies, *KPMG*, <https://kpmg.com/ua/en/home/insights/2022/12/post-war-reconstruction-of-economy-case-studies.html>

Андрій Процяк
PhD студент,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль
Науковий керівник:
доктор економічних наук, професор Зварич Р.Є.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЕКСПОРТУ УКРАЇНСЬКИХ ТОВАРІВ З ВИСОКОЮ ДОДАНОЮ ВАРТІСТЮ

Відкриття нових ринків, економічні реформи та вибір стратегій розвитку економіки завжди призводить до дискусій про необхідність орієнтуватися на експорт високотехнологічних товарів, товарів з високою доданою вартістю та високим ступенем обробки. Такий пріоритет є дуже правильним та надзвичайно привабливим, оскільки вищий рівень технологій, висока додана вартість та вища ступінь обробки є важливими "експортними орієнтирами", на які варто скеровуватися при стратегічному плануванні розвитку сучасної економіки.

За оцінками експертів Всесвітнього економічного форуму, проблеми, з якими стикаються українські експортери, - це відсутність доступу до торгового фінансування, недостатній рівень технологій виробництва та навичок персоналу, труднощі у визначенні потенційних ринків і покупців, невідповідність продукції міжнародним технічним вимогам і стандартам, а також проблеми доступу до імпортованих ресурсів, необхідних для виробництва. На думку українських експортерів, найменш проблемними процедурами в Україні є отримання сертифіката походження та проходження екологічного контролю, а найбільш проблемними залишаються відшкодування ПДВ і валютний контроль. З даними проблемами також стикаються і експортери товарів високою доданою вартістю.

Україна виробляє різноманітні товари з високою доданою вартістю, які експортуються на зовнішні ринки. Деякі з найбільш відомих і успішних товарів у цьому сегменті експорту включають:

- авіаційне обладнання та деталі;
- машинобудування та важке обладнання;
- іт-послуги та програмне забезпечення;
- сільськогосподарське обладнання.

Україна розуміє, що в умовах обмеженості логістичних ресурсів слід нарощувати несировинний експорт [1]

Процес зростання в складі експорту продукції підвищеної технологічної складності гальмується через збереження у підприємців переконань про високі ризики зазнати збитків при виведенні на ринок нових зразків продукції, а також про існування великих можливостей щодо отримання додаткових доходів на ринках традиційної продукції за рахунок заниження найманим працівникам рівня оплати праці та поведінки, пов'язаної з роботою в тіньовому секторі економіки, корупційними схемами, несплатою податків, недобросовісною комерційною практикою. У 2013–2019 рр. в Україні зменшення одиничної вартості товарного експорту є доказом того, що в 2017–2019 рр. збільшення сукупної факторної продуктивності економіки викликано не ефектом зсуву на користь галузей, які випускають товари та послуги підвищеної технологічної складності. Це означає, що приріст макроекономічної продуктивності забезпечив ефект її зростання в усіх низько та високопродуктивних галузях. З цього випливає, що визначальним чинником зростання економіки був процес зменшення виробничих витрат.

Одночасне їх скорочення в усіх галузях дозволяє зробити припущення про високу ймовірність впливу на цей процес низького рівня оплати праці в економіці. При цьому варто мати на увазі, що зменшення витрат виробництва і зростання сукупної факторної продуктивності економіки ніяким чином не вплинули на наявну структуру випуску та експорту. Україна впродовж тривалого часу експортує товари з нижчим рівнем технологічної складності ніж імпортує, і за цим показником відстає від багатьох країн світу. Це може слугувати доказом того, що наявна структура експортних операцій у довгостроковій перспективі є соціально небажаною. Такий висновок спонукає до аналізу порівняльних переваг експортерів стосовно виробництва та продажу різних груп товарів та послуг з метою пошуку шляхів зміни структури їх продажу. В Україні до експорту підвищеної технологічної складності можна віднести: машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання; засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби механічне обладнання; прилади та апарати оптичні, фотографічні. Встановлено, що вітчизняні підприємці втрачають порівняльні переваги з виробництва та продажу цих товарних груп на міжнародних ринках. Шлях до вирішення цієї проблеми можуть відкрити інституційні зміни, спрямовані на усунення бар'єрів, які перешкоджають переходу економіки на новий рівень конкурентоспроможності. Основною його рисою має стати поява у вітчизняних виробників додаткових порівняльних переваг на зовнішніх ринках

щодо виробництва і продажу товарів та послуг підвищеної технологічної складності [2].

Експорт товарів з високою доданою вартістю не має продуманої концепції поведінки на зовнішніх ринках. Викорінення прогалів в експортній політиці країни, потрібно починати з системних питань, а саме, - правильної організації діяльності. Звичайно ж іноземний досвід не можна сліпо наслідувати, в кожній країні ситуація унікальна. Розвитку українського експорту товарів з високою доданою вартістю багато в чому буде сприяти внесення в законодавство змін, що враховує міжнародні економічні конвенції. Зокрема, потрібно забезпечити можливість укладення усних договорів, переглянути ставлення до інвойсу та іншими правилами поставок. Сприяти вирішенню експортних проблем держава також може, забезпечивши внутрішні економічні свободи. Однак у вирішенні цих питань не варто повністю розраховувати на чиновників. Активно працювати в цьому напрямку повинні представники бізнесу та бізнес-асоціацій. Крім того, не варто забувати, що експорт - це похідне явище. Чи не піднявши власне виробництво і науково-технічну діяльність, поліпшити конкурентоспроможність і затребуваність українських товарів неможливо.

Маючи вузьку структуру експорту товарів з високою доданою вартістю та низькою продуктивністю праці порівняно зі своїми конкурентами з-поміж країн, що розвиваються, а також нестабільним зростанням експорту економіка України має свої переваги. Незважаючи на багаті природні ресурси, стратегічне географічне розташування та успадковані певні наукові і людські ресурси, у структурі експорту України все ще переважають товари з низькою часткою доданої вартості. Водночас при цьому, не використовуються належним чином наявні високотехнологічні можливості окремих галузей промисловості (космічної, авіаційної, суднобудівної тощо).

Розвиток виробництва товарів з високою часткою доданої вартості є головним пріоритетом у створенні бази для нарощування обсягів та поліпшення структури українського експорту в напрямі збільшення в ньому питомої ваги товарів з високою доданою вартістю. Цей процес, хоча і потребуватиме значного обсягу інвестицій в оновлення технологій, у кінцевому результаті забезпечить зростання конкурентоспроможності української продукції на зовнішніх ринках в умовах постійно зростаючого попиту на високотехнологічні товари.

Перелік використаних джерел:

1. Export Credit Forum 2022: фінансові інструменти підтримки експансії української продукції на світові ринки Режим доступу: https://export.gov.ua/news/4324-export_credit_forum_2022

2. Розвиток національної торговельної політики для підвищення конкурентоспроможності економіки України : колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НААН України Т.О. Осташко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Електрон. дані. К., 2021. 313 с. Режим доступу : <http://ief.org.ua/docs/mg/353.pdf>